



Historische Commissie Zaanse Schans

Adviesnr: 253
Aan: Projectteam Zaanse Schans: Loek Schueler en Anton Kok,
Stichting Zaanse Schans: Bestuur en directeur Maarten van der Meer
Betreft: ADVIES HC ten aanzien van de pilot 2024 en de evaluatie daarvan.
Datum: 31 december 2024

De Historische Commissie (HC) is een door de gemeente raad van Zaanstad ingesteld adviesorgaan voor de Stichting Zaanse Schans. De HC adviseert gevraagd en ongevraagd ten aanzien van de inrichting, gebruik, onderhoud en restauratie van de openbare ruimte en de gebouwen op de Zaanse Schans. De HC weegt de plannen op historische gronden en bekijkt hoe/waar de authenticiteit van het gebied kan worden bewaard en zo mogelijk versterkt. Het vastgestelde Beeldkwaliteitsplan, de Stedenbouwkundige Visie en de Ontwikkelstrategie vormen de uitgangspunten van de HC.

Het erfgoed van de Zaanse Schans vormt een nagenoeg compleet ensemble aan woningen, molens, pakhuizen, bedrijfsgebouwen, erven, paden, bruggen, sloten, dijk, velden, lantaarnpalen etc. dat gepresenteerd wordt als een authentiek, aan de Zaan gelegen gemeenschap. Historisch gezien verbeeldt de Zaanse Schans daarmee een dorpsstructuur, zoals deze vóór de industrialisatie in onze regio karakteristiek was.

De gemeente Zaanstad kent een projectteam Zaanse Schans. Dit projectteam heeft (bij monde van Loek Schueler) per email van 11 december 2024 de HC gevraagd om zienswijzen in te dienen ten aanzien van de pilot 2024 en de evaluatie daarvan. Dit om te komen tot besluitvorming over een duurzaam exploitatiemodel voor de Zaanse Schans.

PROBLEEMSTELLING

1. Massatoerisme staat op gespannen voet met de historische kwaliteit en de kleinschaligheid van het erfgoeddorp. De conditie van het erfgoed is in de loop der jaren teruggelopen als gevolg van het slijten door de extreme aantallen bezoekers. Ook de belevingswaarde voor de bezoekers zelf heeft als gevolg van de “Volendamisering” aan kwaliteit ingeboet. De enorme en oncontroleerbare

aantallen bezoekers maken bovendien dat de veiligheid in het gebied ernstig in het gedrang komt.

2. Door het massatoerisme wordt de Zaanse Schans niet meer als onderdeel van de Zaanse samenleving ervaren. Hoewel de Zaanse Schans is opgezet als woon- en ambachtelijke werkbuilt waar de historie tastbaar is, wordt dit thans overschaduwd door specifiek op het massatoerisme gerichte horeca en detailhandel. De huidige branchering sluit niet aan op de oorspronkelijke erfgoeddoelstellingen van de woon- en werkbuilt. Mede daardoor verdwijnt binnen de Zaanse samenleving het maatschappelijk draagvlak voor de Zaanse Schans en maakt het erfgoeddorp gevoelsmatig steeds minder onderdeel uit van de lokale gemeenschap.
3. De huidige inkomsten van de Stichting Zaanse Schans en van de musea zijn ontoereikend voor het noodzakelijke onderhoud van de houtbouwcollectie en het overige erfgoed, laat staan voor de duurzaamheidsopgave.

OPLOSSINGSRICHTING

- A. Gereguleerde toegang tot het gebied lijkt naar mening van de Historische Commissie de enige mogelijkheid om de bezoekersstromen te beheersen en daarmee de terugloop in conditie van het erfgoed tegen te gaan. Daarbij ontstaat tevens de mogelijkheid een geldelijk toegang systeem in te richten waarbij toeristische bezoekers een financiële bijdrage leveren.
- B. Het feit dat het gebied bewoond is, dat er gewerkt wordt en bedrijven gevestigd zijn (ook i.v.m. leveranciers), is naar mening van de HC geen belemmering voor onttrekking aan de openbaarheid. Er zijn namelijk voldoende gebruiksvriendelijke methoden om toegangsregulering op een soepele manier te organiseren. Daarbij hoeven Zaankanters en andere belanghebbenden zeker niet buitengesloten te worden.
- C. Om de Zaankanters een betere binding met de Zaanse Schans te bieden, zou naast behoud en verbetering van de woonfunctie ook de werkfuntie binnen het erfgoeddorp gefaciliteerd moeten worden. Daarbij zou zo mogelijk prioriteit dienen te worden verleend aan de uitoefening van traditionele ambachten en museale presentaties binnen dit gebied, waarmee het monumentale karakter wordt benadrukt en versterkt.
- D. Afsluiting maakt het mogelijk om naar een duurzame exploitatie op de Zaanse Schans te streven. Daaruit kan het onderhoud van het erfgoed (deels) bekostigd

worden.

De HC plaatst hierbij de kanttekening dat de instandhouding van het erfgoeddorp, dat de grootste concentratie rijksmonumenten van Zaanstad omvat, te allen tijde aandacht, zorg en budget zal blijven vergen.

- E. Een voorwaarde voor een duurzame exploitatie is een goed bij het monumentale ensemble van het erfgoeddorp passende museale duiding, presentatie en programmering. Eenduidigheid en optimale afstemming door de erfgoedpartijen is daarbij van groot belang, waarbij de HC ook een actieve rol voor zichzelf ziet weggelegd. Daarmee zou ook een sterkere binding met de Zaanse samenleving tot stand kunnen worden gebracht.
- F. Om het karakter van het erfgoeddorp te kunnen versterken en om logistieke problemen op te lossen, adviseert de HC om oplossingen voor verkeersmaatregelen, parkeren, ontvangstruimte en overige faciliteiten buiten het gebied van het erfgoeddorp te creëren. Daarbij denkt de HC niet alleen aan de in de nabijheid liggende voetbalvelden en de terreinen aan De Poel, maar adviseert om ook in een groter perspectief naar oplossingen te zoeken.

TENSLOTTE

De Historische Commissie is zich terdege bewust dat dit advies controversieel kan zijn. Echter, vanuit het oogpunt van de zorg voor het erfgoeddorp bekeken, zijn deze aanbevelingen cruciaal om een verantwoorde toekomst voor de Zaanse Schans te kunnen bieden. Op de huidige voet doorgaan zal de teloorgang van het erfgoed betekenen. Daarmee zal de Zaanse Schans domweg alleen nog als toeristische attractie worden geëxploiteerd. Het zorgvuldig bijeengebrachte en gerestaureerde erfgoed verdient beter, zeker als we het doel van oprichting van de Schans in de jaren 1960 voor ogen houden.

De Historische Commissie is uiteraard te allen tijde bereid deze standpunten nader toe te lichten.

Aldus de leden van de Historische Commissie Zaanse Schans.

Getekend,

Mw. J.A. van der Aar

Voorzitter Historische Commissie

Zaandam, 31 december 2024